

СМАРТ-КОНТРАКТ ЯК НОВЕЛА ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Реформування правової системи України відбувається в умовах цифрової трансформації та інтеграції до європейського правового простору. Одним із ключових інструментів цієї цифрової трансформації є смарт-контракти — самовиконувані угоди, заковані у блокчейн-системах. Їх застосування відкриває нові можливості для забезпечення прозорості, зменшення корупційних ризиків та підвищення ефективності правових і господарських процесів.

Загальновідомо, що смарт-контрактом є цифровий правочин, який виконується автоматично при настанні визначених умов існує у формі закованих математичних алгоритмів, де укладення, зміни, виконання і розривання можна виконати лише з використанням комп'ютерних програм (блокчейн-платформ) у рамках мережі Інтернет.

В українському праві він може бути віднесений до категорії цивільних договорів в письмовій (електронній) формі (ст. 205 Цивільного кодексу України) [1].

Прикметно, що у рамках реформування правової системи України у статті 223 проєкту нового Цивільного кодексу України (Кодексу права приватного) [2] з'являється відсильна норма, за якою вимоги до договору, що укладають у вигляді електронного документа, встановлює закон.

Таким законом наразі є Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» [3].

Водночас, за визначеними у статті 5 означеного Закону критеріями електронного документу є можливість його створення, передання, збереження і перетворення електронними засобами у візуальну форму, якою є відображення даних, які він містить, електронними засобами або на папері у формі, придатній для приймання його змісту людиною.

З наведеного можемо висувати, що за змістом чинних наразі правових норм без можливості перетворення електронними засобами у візуальну форму, доступну для сприйняття його змісту людиною, смарт-контракт не може вважатися «класичним» електронним документом та у повній мірі регулюватися відповідним профільним законодавством.

Продовжуючи осмислення місця, яке смарт-контракт повинен посідати у національній цивілістичній правовій системі слід погодитися з дослідниками, які, незважаючи на такі його переваги як: прозорість, швидкість виконання, мінімізація людського фактору, - вказують і на суттєві недоліки, до яких відносять: відсутність гнучкості умов, ризик технічних помилок, складність інтеграції у чинне законодавство [4, с. 90].

При цьому, відсутність можливості візуального сприйняття усього змісту смарт-контракту становить ризик для сторін такого правочину, який пов'язується як з об'єктивною можливістю різної інтерпретації ними певних

істотних умов такого договору, так і з, до прикладу, свідомим зловживанням на стадії погодження таких істотних умов.

Варто зазначити, що у національному правовому полі основа для правового регулювання цифрових угод визначена у Законі України «Про віртуальні активи» [5], проте вказаним законом смарт-контракти прямо не врегульовані, а сам Закон наразі не набрав чинності у зв'язку з неприйняттям закону про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування операцій з віртуальними активами.

Поряд з цим, за позицією авторів, суттєвим недоліком прийнятого Верховною Радою України Закону України «Про віртуальні активи» є відсутність згадування самої блокчейн технології, особливо з огляду те, що ця технологія і є основою, на якій базуються як віртуальні активи загалом, так і виконання смарт-контракту зокрема.

Слід погодитися з позицією дослідників даної проблематики, які зауважують, що впровадження технології блокчейну та смарт-контрактів вимагає відповідного правового регулювання щодо визначення їх правового статусу, врахування питань відповідальності, можливості внесення змін до смарт-контрактів, забезпечення захисту прав учасників таких угод тощо [6, с. 430].

При цьому, у вже згаданому авторами проекті нового Цивільного кодексу України сам термін смарт-контракт двічі згадується в контексті регулювання моменту набуття права власності за договором (зарахування віртуального активу) та можливості передання відступного (як спосіб припинення зобов'язання) за допомогою інформаційної (автоматизованої) системи за згодою кредитора.

Резюмуючи наведене, подальший розвиток національного законодавства у даній сфері полягає у необхідності безпосереднього законодавчого закріплення поняття смарт-контракту як окремої категорії електронного договору, гармонізації українського законодавства з напрацьованими в даній сфері практиками ЄС, інтеграції відповідних норм в господарське, цивільне та адміністративне судочинства з метою забезпечення захисту прав учасників таких договорів щодо запровадження реальних механізмів оскарження та перевірки смарт-контрактів у суді, застосування наслідків такого оскарження.

При досягненні відповідних результатів смарт-контракти можуть стати перспективним інструментом реформування правової системи України, а їх впровадження сприятиме підвищенню ефективності правових процесів, зниженню корупційних ризиків та інтеграції України у глобальний цифровий правовий простір із забезпеченням необхідного балансування між технологічними інноваціями та правовою визначеністю, що потребує комплексних змін у законодавстві та судовій практиці.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільний кодекс України | від 16.01.2003 № 435-IV. - URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n1165>.
2. *Проект Цивільного кодексу України (Кодексу права приватного)*. - URL: <https://itd.rada.gov.ua/30becb66-10ee-475a-9856-535aa45c4358>.
3. Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг». - URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#n29>.

4. Кармаза О.О., Кушерець Д.В. Вплив штучного інтелекту на цивільно-правові відносини: до питання про смарт-договори в цивільному праві України. Право і суспільство, 2025. DOI: 10.32842/2078-3736/2025.3.1.12.

5. Закон України «Про віртуальні активи». - URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#n317>.

6. Цимбалюк А.І. Правові погляди на технології блокчейну та смарт-контрактів в українській правовій системі. Науковий вісник УжНУ. Серія: Право, 2025. DOI: 10.24144/2307-3322.2025.90.3.62.